

Nr 715

Av herrar **Ståhl** och **Bohman**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 84, angående riksnämndens för ekonomisk försvarsberedskap framtida organisation och verksamhet, m. m.

(Lika lydande med motion nr 592 i Första kammaren)

I proposition nr 84 till årets riksdag har Kungl. Maj:t framlagt förslag till omorganisation av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap och om överflyttning på andra myndigheter och organ av vissa riksnämnden nu åvilande arbetsuppgifter. Liksom den år 1957 tillsatta utredningen rörande riksnämndens verksamhet och organisation bygger propositionen på att nämnden även framgent skall vara centralorgan inom det ekonomiska försvaret samt att den s. k. decentraliseringslinjen i beredskapsarbetet skall bibehållas. Ansvar för det tekniska genomförandet av olika planläggningsuppgifter skall alltså decentraliseras till fackmyndigheter. Att så sker — framhåller departementschefen i propositionen — vore en förutsättning för att förberedelsearbetet skulle kunna bedrivas på ett effektivt och tillräckligt sakkunnigt sätt.

Gentemot propositionens huvudlinjer skall här ingen erinran riktas. I fråga om såväl riksnämndens ställning som samordnande organ som ock överflyttningen av arbetsuppgifter från riksnämnden har propositionen emellertid enligt vår mening icke i erforderlig grad beaktat att en uppdelning av beredskapsarbetet på ett stort antal verk och myndigheter förutsätter ett effektivt centralorgan, vilket — såsom kommerskollegium understryker i sitt remissyttrande — med ingående kännedom om näringslivet garanterar, att beredskapsplaneringen ges en utformning ”som tager vederbörlig hänsyn till den ekonomiska verksamhetens arbetsätt och övriga förutsättningar”. Det bör i varje fall icke komma i fråga att — innan 1960 års försvarsledningsutredning slutfört sitt uppdrag att utreda bl. a. frågan om totalförsvarets högsta ledning — vidtagna åtgärder som kan vara ägnade att försvaga riksnämndens ställning som centralt samordningsorgan på det ekonomiska beredskapsområdet. Riksnämndens nuvarande i instruktionen föreskrivna skyldighet att fungera som ledande, övervakande och samordnande organ bör därför bibehållas. I den mån brister kunnat påvisas i nämndens hittillsvarande planerings- och samordningsverksamhet bör — i varje fall i avvaktan på nyss nämnda utredning — dessa botas genom förstärkningar inom riksnämnden, icke genom åtgärder ägnade att

förvaga dess ställning eller splittra insatserna på det civila beredskapsområdet.

Det är från dessa synpunkter angeläget, att riksnämndens rätt att meddela sidoordnade myndigheter bindande anvisningar icke för närvarande upphäves. Även om det från formellt administrativa synpunkter kan te sig mindre tilltalande, att riksnämnden äger anvisa sidoordnade myndigheter hur de skall lösa sina uppgifter, medför dock en sådan anordning stora praktiska fördelar. Redan möjligheten att utfärda dylika anvisningar säkrar — som kommerskollegium anför — de formella förutsättningarna för en fast samordning inom beredskapsområdet bättre än det av departementschefen på förslag av utredningen förordade samrådsförfarandet. I själva verket torde den nödvändiga samordningen icke kunna komma till stånd med mindre *en* myndighet har i uppdrag att såsom något slags stabsorgan uppdraga huvudlinjerna för planläggningsverksamheten och jämväl har möjlighet att vid behov fatta beslut om hur kontroversiella samordningsproblem skall lösas. De administrativa betänkligheterna försvagas dessutom av att dylika frågor alltid kan underställas Kungl. Maj:t, som ju i sista hand har att bära ansvaret för planläggningsverksamheten i stort. Det måste också förutsättas, att Kungl. Maj:t i sådana fall föranstaltar om berednings- eller remissförfaranden, under vilka eventuellt föreliggande skiljaktigheter i åsikter kan redovisas. Det förtjänar i detta sammanhang också understrykas, att decentraliseringsprincipen bygger på en långtgående självverksamhet från de olika myndigheternas sida och att riksnämndens samordnande verksamhet således gäller allenast målsättningen i stort och de väsentliga grunddragen för försvarsberedskapen på olika områden.

Enligt vår mening bör alltså riksnämndens anvisningsrätt tills vidare bibehållas och frågan på nytt upptagas till övervägande, då 1960 års försvarsledningsutredning slutfört sitt uppdrag.

Den av utredningen förordade formella decentraliseringen av riksnämndens uppgifter på försäkrings- samt bank- och betalningsväsendets områden till försäkringsinspektionen respektive bank- och fondinspektionen har departementschefen godtagit allenast beträffande försäkringsområdet. Förslaget har i övrigt ansetts bära anstå i avvaktan på en förestående utredning i fråga om bank- och betalningsväsendet i krig. I anledning härav må erinras om att bl. a. bank- och fondinspektionen i sitt yttrande hävdade, att huvudansvaret för beredskapsplaneringen på berörda områden borde kvarligga hos riksnämnden. Vi ansluter oss till denna mening. Några olägenheter av hittillsvarande ordning har — vilket även vitsordas av försäkringsinspektionen — icke försports. Liksom hittills bör alltså riksnämnden svara för den samordnande verksamheten och de konkreta planeringsuppgifterna anförtros försäkringsinspektionen respektive bank- och fondinspektionen. I varje fall bör, innan några dylika decentraliseringsåtgärder

överbäges, resultatet av den förestående utredningen på bank- och betalningsväsendets område avvaktas.

Vi kan icke heller ansluta oss till vad i propositionen föreslagits i fråga om beredskapsplaneringen på transportområdet. För en överflyttning av riksnämndens nuvarande *transportreglerande uppgifter* på en för ändamålet skapad särskild kommitté har enligt vår mening icke anförts tillräckligt övertygande skäl. Det föreligger ett direkt samband mellan å ena sidan riksnämndens uppgifter i fråga om krigsproduktion och lagerhållning samt undanförel- och utrymmesplanering och å andra sidan de transportbehov som därmed aktualiseras. Det organ som har att svara för planläggningen för transportreglering i fred bör bilda grunden för motsvarande transportregleringsmyndighet i krig. Om verksamheten kvarligger inom riksnämnden, bör den avdelning eller byrå som har ansvaret för verksamheten i fred kunna i krig ombildas till en särskild trafikkommission. Såsom kommerskollegium anför i sitt yttrande utgör transportregleringsverksamheten en av de viktigaste samordnande funktionerna inom den ekonomiska försvarsberedskapen. Betydande olägenheter vore enligt kollegii mening förenade med den av utredningen föreslagna, av Kungl. Maj:t sedermera accepterade lösningen. Behovet av stadga vid övergången från freds- till krigsorganisation skulle — menar kommerskollegium — knappast kunna tillgodoses, om fredsorganet får den tillfälliga karaktär som nu föreslagits.

Vi vill därmed icke bestrida, att erinringar kan riktas mot den hittillsvarande planläggningen i trafikreglerande syfte och att en effektivisering av verksamheten är angelägen. Den bör emellertid — som anføres i remissyttrandet av bl. a. de fyra försvarsgrensförvaltningarna, försvarets förvaltningsdirektion och flertalet näringsorganisationer — kunna uppnås genom organisationsändringar inom riksnämnden, vars ställning och resurser för såväl transportreglering som transportledning bör förstärkas. Under alla förhållanden bör nämligen transportregleringsplanläggningen anknytas till *en* myndighet med fast kansli. Behovet av samordning och enhetlig bedömning skulle — såsom vissa remissinstanser anført — eventuellt kunna tillgodoses genom att företrädare för transportväsendets olika grenar samt andra transportbehov på lämpligt sätt knytes till riksnämnden. Vilka organisatoriska åtgärder som eventuellt härutöver erfordras för en samordnad transportregleringsplanläggning över *hela* totalförsvarsområdet torde för övrigt komma att klarläggas av försvarsledningsutredningen.

De motiv som anförts för en överflyttning på biltrafiknämnden av riksnämndens nuvarande *transportledningsplanläggning* är enligt vår mening icke heller övertygande. Att järnvägsstyrelsen har att svara för transportledningen beträffande järnvägstransporterna är naturligt, eftersom sta-

tens järnvägar är ett redan i fredstid organiserat transportföretag med erforderliga trafikledningsorgan. Motsvarande organ saknas för landsvägs-transporterna. Biltrafiknämnden har ingen erfarenhet av alla de praktiska problem som rör varuförsörjning, krigsproduktion och undanförsel och vilka direkt sammanhänger med transportledningen i krig.

Ett av skälen till att undanförselplaneringen överfördes från civilförsvarsstyrelsen till riksnämnden var just att riksnämnden hade hand om transportuppgiften. Även ransoneringsberedskapen för flytande bränslen, som enligt propositionen skall överflyttas till biltrafiknämnden, har sådant samband med riksnämndens planering på bränsleområdet att en överflyttning icke bör genomföras. Över huvud föreligger ett nära samband mellan transportplanering och annat beredskapsarbete på det ekonomiska området. Tidigare utredningar, bl. a. 1945 års civilförsvarsutredning, har hävdat, att det nära sambandet mellan anskaffning av trafikförnödenheter och dispositionen av dessa samt användningen av transportmedlen för visst transportarbete och uppgörande av transportplaner nödvändiggjorde, att hela planläggningsverksamheten omhänderhades av det centrala organet för landets ekonomiska försvarsberedskap. Detta bedömande äger alltjämt giltighet. Åtskilliga remissinstanser, bl. a. kommerskollegium och flera näringsorganisationer, har anslutit sig härtill.

Om riksnämndens hittillsvarande planläggningsverksamhet icke fullföljts tillräckligt långt, bör detta enligt vår mening även i detta hänseende tillrättaläggas genom att ökade resurser ställes till nämndens förfogande och dess fasta organisation härför utbygges och icke genom att uppgifterna överföres till andra myndigheter, som saknar erfarenhet av ifrågavarande planering.

I stort sett samma synpunkter kan i tillämpliga delar återopas beträffande förslaget att fråntaga riksnämnden transportledningsplaneringen rörande sjötransporterna. Enbart den omständigheten att det finns en myndighet med lämpliga fredstida uppgifter bör — som departementschefen själv anför i propositionen — icke vara avgörande för om decentralisering av en beredskapsuppgift bör komma till stånd. Även andra förhållanden måste beaktas, exempelvis om myndigheten har förutsättningar att handha de planerade uppgifterna i ett krigsläge. Sjöfartens verksamhet i krig kommer att vara så intimt knuten till riksnämnden att även planeringsarbetet i fredstid bör liksom hittills handläggas av representanter för riksnämnden och den av rederierna bildade s. k. sjöfartskommittén. Det samarbete som riksnämnden — som centralt samordningsorgan — byggt upp med rederierna och deras organisationer och vilket i stor utsträckning grundats på erfarenheterna under det senaste kriget torde ha förutsättningar att fungera tillfredsställande även i ett nytt avspänningsläge eller under krig.

Av vad här anförts framgår att Kungl. Maj:ts proposition enligt vår me-

ning icke bör av riksdagen godtagas i oförändrat skick. Vi yrkar alltså avslag på förslaget om upphävande av riksnämndens nuvarande direktivrätt samt om en decentralisering på annan myndighet av dess nuvarande uppgifter i fråga om försäkringsväsendet samt på transportområdet. Detta bör komma till motsvarande uttryck i fråga om riksnämndens organisation och personal. De befattningshavare inom nämnden som för närvarande är sysselsatta med transportledningsplaneringen och som föreslagits bli överflyttade till biltrafiknämnden respektive sjöfartsstyrelsen bör alltså kvarstå hos riksnämnden. Samtidigt bör nämndens organisation för handhavande av berörda uppgifter på lämpligt sätt förstärkas. Kungl. Maj:t bör snarast inför riksdagen framlägga de kompletterande förslag i sådant hänseende som kan befinnas erforderliga.

Vi får alltså hemställa,

att riksdagen måtte

dels avslå Kungl. Maj:ts berörda proposition i vad densamma avser ändringar i riksnämndens nuvarande direktivrätt i förhållande till sidoordnade myndigheter samt en överflyttning å annan myndighet av nämndens nuvarande uppgifter beträffande beredskapsplaneringen rörande försäkringsväsendet samt på transportområdet,

dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t med åberopande av vad i motionen anförts hemställa om förslag snarast möjligt om förstärkning av riksnämndens organisation för transportreglerings- och transportledningsplanering.

Stockholm den 7 april 1961

Manne Ståhl

Gösta Bohman